

KONYA KİTABI
XVI

I. CİLT

KTO KARATAY
UNIVERSİTESİ

KONYA TİCARET ODASI
KONYA CHAMBER OF COMMERCE

Yeni **ipek yolu**
DERGİSİ ÖZEL SAYISI

KONYA KİTABI
XVI

KONYA TİCARET TARİHİ

Editörler

Prof. Dr. Abdulkadir BULUŞ

Prof. Dr. Caner ARABACI

Editör Yardımcısı

Dr. Öğretim Üyesi Şerife ÖZKAN NESİMİOĞLU

KONYA - 2018

İMTİYAZ SAHİBİ

Konya Ticaret Odası Adına
Yönetim Kurulu Başkanı
Selçuk ÖZTÜRK

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Özhan SAY

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Mustafa AKGÖL

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Abdulkadir BULUŞ
Prof. Dr. Caner ARABACI

EDİTÖR YRD.

Dr. Öğ. Üyesi Şerife ÖZKAN NESİMİOĞLU

YAYIN KURULU

Abdullah ACIBADEM
Arif AYYILDIZ
Mustafa KARAMERCAN
Salih ÖZKAN
Teoman YILMAZ

BU SAYIYA KATKIDA BULUNAN

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Hasan BAHAR
Prof. Dr. Doğan YÖRÜK
Prof. Dr. Alaattin AKÖZ
Prof. Dr. Güngör KARAUĞUZ
Prof. Dr. Bayram ÜREKLİ
Doç. Dr. Hüseyin MUŞMAL
Dr. Öğr. Üy. Aziz AYVA
Betül TEOMAN

GÖRSEL SANAT YÖNETMENİ

M. Fatih ÖZSOY

GRAFİK TASARIM

ÇİZGİ MEDYA
Mehmet ÇAKIR
Telefon : 0 507 443 81 07
www.cizgimedya.net

KAPAK TASARIM

M. Fatih ÖZSOY

BASKI-CİLT

Damla Ofset Matbaacılık Ve Tic. A.Ş.
Büsan Özel Organize Sanayi Fevzi Çakmak Mah.
10631 Sk. No: 4 • Karatay / Konya
Telefon: (0332) 345 00 10

Basım Sertifika No: 14972

BASIM TARİHİ

MAYIS 2018

YAYIN TÜRÜ

YEREL, SÜRESİZ

İLETİŞİM ADRESİ

Konya Ticaret Odası

Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü
Vatan Caddesi No:1 42040 Selçuklu/KONYA
Telefon : +90 332 221 52 94 • +90 332 221 52 95
Faks : +90 332 353 05 46
İnternet : www.kto.org.tr
E-posta : basin@kto.org.tr • basyay@kto.org.tr

KTO Karatay Üniversitesi

Akabe Mah. Alaaddin Kap Cad.
No:130 42020 Karatay – Konya
Tel: 444 12 51(Pbx) • Faks: 0 332 202 00 44
www.karatay.edu.tr • bilgi@karatay.edu.tr

ISBN: 978-605-137-685-1

- Kitabın her hakkı Konya Ticaret Odası'na ve KTO Karatay Üniversitesi'ne aittir.
- Kitapta yayınlanan yazılar, kaynak gösterilerek alınabilir.
- Makalelerdeki görüş, düşünceler, görseller ve bilimsel materyallerin, hukuki sorumlulukları yazarlarına aittir.

XVIII. YÜZYILIN İLK YARISINDA KONYALI TÜCCARLARIN FAALİYETLERİ KAPSAMINDA İÇ TİCARETE KONU OLAN EMTİA

Rümeysa BİLGİLİ KARS*

ÖZET

Şehirlerin kurulup, gelişmesi ve varlıklarını sürdürmesi, fonksiyonlarına bağlıdır. Dolayısıyla şehirler, taşıdıkları özellikleri itibariyle çeşitlilik gösterirler. Konya, coğrafi konum itibariyle özel bir mevkide bulunması ve sahip olduğu ticarî mamul dolayısıyla ticarî antrepo vasfına sahip bir ticaret merkezi olarak dikkat çeker. Kentin bilhassa hayvancılığa ve mamul eşya üretimine yönelik ticarî niteliği önem arz eder. Ayrıca bünyesinde bulundurduğu İslamî şahsiyetlerin (Mevlana Celaleddin-i Rumî) türbeleri ve onların bina ettikleri kurumlarda yürüttükleri faaliyetlerle kutsal şehir statüsünü de kazanmıştır. Bu niteliği kentin sefer güzergâhında olmasında etkin bir uğrak yeri olmasına ve ekonomik anlamda gelişmişliğine de katkı sağlamıştır. Dolayısıyla bu çalışmada 18 yüzyılın ilk yarısında Anadolu'nun orta büyüklükteki bir kenti olan Konyalı tüccarların ticarî faaliyetlerinin kentin bölgelerarasındaki işlerliği ekseninde iç ticarete konu olan ürünleri ele alınmıştır. Adı geçen dönemde bu kentte hangi mallar üzerine endeksli bir iç ticarî ağın var olduğu kente ilişkin şer'iyeye sicilleri ve kaynak eserlerdeki verilere bağlı olarak sorgulanmış ve gerekli incelemelerde bulunulmuştur.

*Dr. Öğr. Üy., Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

Anahtar Kelimeler: İç Ticaret, Şehir, Tüccar, Ekonomi, Şer'iyye Sicili.

THE GOODS WHICH WERE THE SUBJECT OF THE DOMESTIC COMMERCE IN THE CONTENT OF MERCHANTS WHO WERE FROM KONYA IN THE FIRST HALF OF 18TH CENTURY

ABSTRACT

The cities setting up developing and existing based on their functions. That's why the cities have different specialities Konya attracts notice as a commercian center for it has got a private geograptical position and it is being a commercial storehouse with the products. The city is very important from the side of the production of manufactured goods and husbandry. On the other hand, it had got the holy city status thanks to the tombs of islamic characters such as Mevlana Celeleddin Rumî and their activities which werw done in the instutions built by them. This Quality of the city gave a huge economic contribution and made it a mostly visited place for being on the excursion route. So, this study dealt with the products about the domestic commerce on the line of the commercial activities of the merchants from Konya as a middle size city in the 18th century first half. In this term, it was examined that what kind of domestic commercial network took place, registries about the city according to the data in the context works.

Key Words: Domestic Trade, City, Merchant, Economy, Şer'iyye Registers.

GİRİŞ

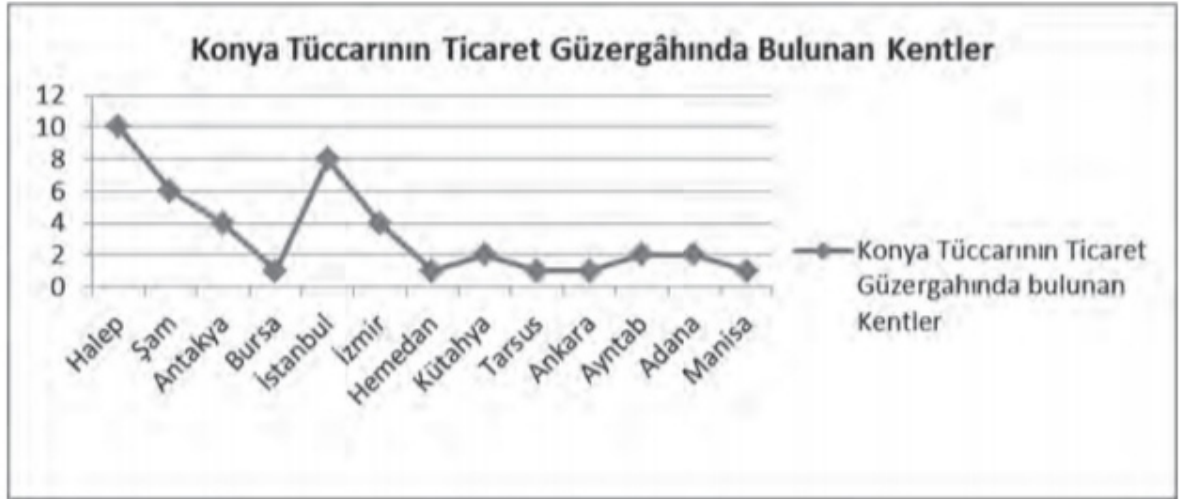
A.Konya'nın Genel Görünümü

Şehirlerin doğuşu ve gelişiminde coğrafi yapının önemli bir rolü vardır. Mekân şartlarının müsait olduğu stratejik noktalarda tarih boyunca şehirlerin doğuşuna tanık oluyoruz. Konya, Asya'nın batı-

sında yer alan Anadolu yarımadasının orta güney kısmında bulunmaktadır. (Baykara, 1985,16) Çalışmamıza konu olan dönem kapsamında Konya, bir şehir merkezi olarak Osmanlı idaresinde önemi koruyacak ve bir kültür, ticaret ve sanayi şehri özelliğini muhafaza edecektir. Geniş ovalara sahip olmasıyla da tarım sektörünün gelişme kaydettiği bir bölge olarak görülecektir. (S. Öztürk, 1999, 94) Buna karşılık bölge, Osmanlı Devleti'nde hayvancılık bakımından eskiden beri önemli bir merkezdi. Çünkü bu bölge halkının bir kısmı ordunun ihtiyacı olan atları geniş bozkırlarda yetiştirmekteydi. (KŞS, nr. 54, s. 22, h. 58; H. 1151/ M. 1739) Ayrıca hayvancılığa bağlı olarak gelişen bir meslek kolu olan *debbağcılıkla* ilgili Evliya Çelebi, *debbağları Osmanlı ülkesindeki debbağların en ustasıdır. Meram dağında mavi renkli bir çiçek olur. Debbağlar onunla deriyi muamele edip gök, sarı, turunc, kırmızı sahtiyan yaparlar ki Arap ve Acem'de maruftur*, ifadelerine yer verir. (E.Çelebi,1314, 270a)

Alaaddin Tepesi üzerinde kurulup, yayılan Konya'nın mekânsal gelişmesinde surlar önemli bir yer tutmaktadır. Konya'nın ticarî mekânları da Alaaddin Tepesi Mevlana Türbesi dolaylarında bugünkü Bedesten çarşısı olarak bilinen mekânda yürütülmekteydi.

Bunun yanında bilindiği üzere Anadolu, tarihî yolların kavşak noktasında kurulmuş bir uygarlık merkezidir. Tarih boyunca önemli bir medeniyet merkezi olan Konya, dünyanın iki eski kıtası olarak kabul edilen Asya ve Avrupa'nın kesiştiği bir yer olan Anadolu'nun ortasında küçük ve büyük çaplı güney-kuzey ve doğu-batı eksenli tarihî geçiş yollarının merkezinde bulunmaktadır. Konya şehri, Avrupa'dan gelip, Asya'ya giden İpek Yolu üzerindeydi. Bu da Konya şehri gibi, Anadolu'daki diğer ticarî şehirleri de etkilemiştir. Konya, Tarihî İpek Yolu'nun batı kanadını oluşturan *Tebriz-İzmir-İstanbul* ve hakeza tarihî Baharat Yolu olan *İstanbul-İzmir-Şam-Bağdat* güzergâhının üze-

Grafik 1. Konya Tüccarının Ticaret Güzergâhı (KŞS, 39-57 Numaralı Defterler)

tacirlerin kentte faaliyet yürütmesine ve bölgele-rarası ticarî ürünün kentte mevcudiyetine de katkı sağlamaktaydı. Konya'ya *Kayseri, Halep, Antakya, İzmir, İran* tüccarının daha sıklıkla gelmekte olduğunu grafikteki verilerden elde ediyoruz. Ayrıca *Adana, Bursa, Diyarbakır, Urfa, Tokat, İstanbul, Ayntab, Kütahya, Manisa* tüccarının da kentte varlığına rastlıyoruz. Ayrıca kentte Fransız müste'men bir tüccar da bulunmaktaydı.

2. 18. Yüzyılın İlk Yarısında Konya'da İç ticarete Konu Olan Emtia

Hayvancılık Konya için önem arz eden bir ekonomik uğraştır. Dolayısıyla da Konya'da çalışmamıza konu olan dönemde Türkmen aşiretler ekseriyetle hayvancılık alanında ticarî faaliyet yürütmekteydiler. Bunun yanında *İstanbul'un et ihtiyacının* temini için Rumeli'nden yapılan tedarik yetersiz kaldığı gerekçesiyle *Konya'dan da koyun ihracı* söz konusu olmuştur. Bu anlamda koyun tüccarına kolaylık sağlanması için müdahale edilmemesi gerektiği bir fermanla İstanbul kasapbaşısına bildirilmiştir. Konya tüccarlarına hitaben; Şehir, kasaba ve köylerde oturan fakir reayanın ve diğer ticaret erbabının konargöçer kabile ve aşiretlerin ellerinde olan koyunlarını satmak için *Asitane'ye geldiklerinde dilediği kimseye ağnam satıp kazanç sağlamalarına yardımcı olunup, Yalnız Ru-*

meli'den gelen koyunlar İstanbul'a yetmediğinden Anadolu'dan daha çok koyun gelmesine ihtiyaç olduğu için Anadolu'dan koyun getirenlerden farklı bir şey istenilmeden, koyunlarını satıp gidenlerin tekrar İstanbul'a koyun getirmeleri için onlara yardımcı olunması gerektiği hususunda uyarılar yapılmıştır. (KŞS, nr. 57, s. 84, h. 1; H. 1162/ M. 1750) Bu konuya ilişkin bir belge toptan satış yapan bir koyun tüccarı hakkındadır. Kasaplar esnafından kasapbaşı Muharrem Beşe ibn-i Memi ile yiğitbaşı Mehmet ibn-i Ali, *Konya* mahkemesinde Türkmen İsmail adındaki *koyun tüccarının* elindeki 440 koyunu yabancı tüccara her birini 20'şer kuruşa sattığından şikayetçi oldular. Türkmen İsmail ise yabancı tüccarın aldığı fiyat üzerinden kasaplar kabul ederlerse verebileceğini, noksana verdiğinde zarar edeceğini söyledi. Kasapların 20'şer kuruşa satın almayı kabul etmeleri üzerine kasapbaşı ile yiğitbaşının Türkmen İsmail'in yabancı tüccara koyunlarını satmasına mani olmamaları gerektiği bildirilmiştir. (KŞS, nr. 39, s. 24, h. 19; H. 1113/ M. 1701)

Hayvan ticaretine ilişkin ortaklaşa faaliyet yürüten Konya tüccarının ilgili bir sicil kaydında satış işlemi için Adana'ya gittiğini öğreniyoruz. *Konyalı Halil ibn-i el-Hac Abdi, es-Seyyid İvaz ibn-i Mustafa* ile bir sene önce *bargir(at)* ticaretinde ortak

olurlar. Halil, kendi malından 146 kuruş verecek ve İvaz, 20 at satın alacaktır. Bu atları *Adana*'da satın elde edilen meblağdan hasıl olan faideden yarısı kendisinin diğer yarısı da İvaz'ın olacak şekilde bir paylaşım sözleşmesi yapmışlardır. Zarar etmeleri üzerine şirketi fesh ederek, hisselerini devralmışlardır. (KŞS, nr. 45, s. 82, h. 2; H. 1127/ M. 1715)

Araştırma konusu olan dönemde Konya'da deri ve dokuma sanayinin diğer sanat dalları içinde en gelişmiş olduğu söylenebilir. *Deri ve Mamul Meta Ticareti*, Konya'da hayvancılığa bağlı olarak yürütülen bir alanı teşkil etmekteydi. Hayvan ticareti yanında hayvancılığa ilişkin iş kollarından biri olan *debbağlık* ve buna bağlı olarak yürütülen *deri ticareti* de Konya'da sık rastlanılan bir iş koluydu. Evliya Çelebi, *Konya Debbağları mülk-i Osmaniye'deki debbağların en mahirleridir*, tespitiinde bulunur. (E. Çelebi, 14a) *Kürk ticareti* olarak da varlığına belgelerde rastlanılmaktadır. Deriler, *debbağlar* tarafından; kılları ve tiftikleri de *muytablar* ve *keçeciler* tarafından kullanılmaktaydı. Konya'da iki tür kürk(deri) dikilip satılıyordu. Bunlardan *Türkmen kürkü* namıyla şöhret bulmuş olanını, Müslüman kürkçü esnafı, koyun derisinden yapıp satıyordu. Gayrimüslim kürkçü esnafı ise *sansar*, *tilki*, *kedi derisi* gibi kıymetli kürkleri yapıp satıyorlardı. (Oğuzoğlu,1980, 151)Daha önce de bahsettiğimiz gibi; deri terbiyesine *debağat* (*sepicilik*); bu işi yapan esnafa da *debbağ* denilirdi.(Kütükoğlu, 1994, 635; Bozkurt vd, 1991, 174) Konya sicillerinde deri tüccarlarının girişimlerine dair bazı bilgiler mevcuttur. Mesela, el-Hac Ali ibn-i Cafer, İstanbul'da Valide Hanı'nda kalıyor ve deri mamulü eşyaların ticaretini yapıyordu. (KŞS, nr. 47, s. 45, h. 2; H. 1128/ M. 1716) Deri çeşitleri içerisinde *esmanî* adı verilen bir deri revaç görmekteydi. Bu deri Konya'ya özgüydü. Bunun yanında keçi derisi de kalite bakımından esmanî derisi ile hemen hemen eşdeğer görülmekteydi. Bu deri çeşitlerinin İstanbul'da satıldığına dair bir sicil kaydı mevcuttur. Bu hususta satın alınan es-

manî deriden hasıl olan borcun ödenmesi için keçi derileri takas gereci olarak kullanılmıştır. *Konya Fakihdede Mahallesi'nden Mustafa Beşe ibn-i Süleyman ve Gurbicedid Mahalleli es-Seyyid Mustafa ibn-i el-Hac Mehmet*, deri ticareti hususunda bir borç anlaşmazlığı yaşamışlardır. (KŞS, nr. 57, s. 48, h. 1; H. 1162/ M. 1750) Anadolu'daki uzun mesafe deri ticareti hakkında bilinenler şimdilik oldukça sınırlı olmakla birlikte Konya,Akşehir ve Seydişehir'de üretilen sahtiyan ve meşinin önemli bir miktarı İstanbul'a gönderiliyordu. (Faroğlu, 1994,208) Gerçekten de incelenen döneme ait veriler bu görüşü doğrular niteliktedir. Deriden mamul meta kapsamında değerlendirebileceğimiz *sahtiyan*, keçi derisinin işlenmiş halidir. Bu deri çeşidinin de ticareti yapılan bir ürün olduğunu saptayabilmekteyiz. Sahtiyanın, kolay şekil alabilen, yumuşak bir yapıya sahip olduğunu *mest* yapımında kullanılmasından anlıyoruz. Konya sakini Ahmet ibn-i Nasrullah ile İsmail ibn-i Mehmet bir şirket kurarak; 198,5 kuruş değerindeki 305 *sahtiyan*dan 1400 *mest* dikip İstanbul'a götürüp satmışlardır. (KŞS, nr. 47, s. 65, h. 3; H. 1128/ M. 1716) İstanbul, Konyalı deri tüccarlarının pazar yeri konumunu bu dönemde korumaktaydı. Konyalı Ali ibn-i el-Hac İvaz ile es-Seyyid el-Hac İsmail ibn-i Mahmut da benzer bir biçimde 4000 çift *mest* dikip İstanbul'da satmışlardır. (KŞS, nr. 52, s. 15, h. 5; H. 1143/ M. 1730) Bir diğer kayıta ise Cebeci Mehmet ibn-i İbrahim ile el-Hac İbrahim ibn-i Ahmet'in 2248 kuruş sermaye ortaya koyarak bir şirket-i *sınayi* kurmaları ve bu işletmede deri imal etmeleri mevzu edilmiştir. (KŞS, nr. 54, s. 56, h. 2; H. 1152/ M. 1739)

İstanbul deri ticareti açısından en önemli merkez durumundaydı. Merkezî yönetim bu nedenle Konya'da üretilen derilerin İstanbul dışındaki yerlere götürülüp satılmasına engel olmak için tedbirler alırdı. Mesela bir ferman suretinde, *Konya, Erzurum, Aydın, Bayburt, Tokat, Erzincan, Çorum, İznik, Amasya, Uşak, Gümüşhane, Adana, Kuşa-*

dası gibi yerlerde işlenen *sahtiyan*, *çarık*, *ayakkabı*, *mest* ve *gönü* tüccarın kendileri satmayıp şehir dışına nakl olunmasına da kat'i rıza göstermeyip derhal başkente gönderilmesi için bir emr-i şerif bulunmaktadır. (KŞS, nr. 52, s. 124, h. 3; H. 1142/ M. 1730) Başka bir alacak belgesi de *Konyalı Hasan ibn-i Mustafa*; Hüseyin ibn-i Ahmet'te *sahtiyan* kıymeti olan 1111 kuruş alacağını talep etmesine ilişkin bir kayıttır. (KŞS, nr. 53, s. 57, h. 2; H. 1149/ M.1737) *Konya*'da Mehmet ibn-i Ali'nin dükkanından bir miktar *sahtiyanın* çalınmasını konu edinen başka bir belge de mevcuttur. (KŞS, nr. 53, s. 83, h. 3; H. 1149/ M.1737)

Konya'da bir *debbağa* ait terekede de bu deri çeşidinin varlığına rastlıyoruz. *Konya*'da Hoca Habib Mahallesi'nden *Debbağ el-Hac Mehmet* vefat eder. Terekesinde; *debbağhanede* 750 kuruş değerinde 7 adet kireçlik 1 adet oda, *debbağhanede* 3000 kuruş değerinde 800 adet *sahtiyan*, 300 adet 1500 kuruş değerinde *esmanî sahtiyan* ile bazı kişilerdeki bu satıştan elde edilen nakit parasıyla beraber toplamda 14.360 kuruş bulunmaktadır. (KŞS, nr. 54, s. 75, h. 3; H. 1152/ M. 1739) *Kedi derisinin* satışı temeline dayalı bir mahkeme kaydına göre, *Konya*'da *Sudirhemi nahiyesinin Yağıkutlu karyesinden Şaban ibn-i Kündek*, bir süre önce *Birmani Mahallesi*'nden *Kayser ibn-i Hatırbalı* adlı zimmi ile bu hususta bir anlaşmazlık yaşamıştır. *İstanbul*'da *Valide Hanı*'nda kaldığı esnada *Konyalı tüccarın bir deve yükü kedi derisi* kaybolmuş ve *Şaban* adlı şahıstan şüphelenilmiş, inceleme yapılması sonrasında bu eşya bulunmuş ve ilgili şahsa teslim edilmişti. (KŞS, nr. 51, s. 31, h. 1; H. 1140/ M. 1728)

Konyalı tüccar için önem arz eden bir diğer emtia çeşidi olan *Mazı*, yaprakları kaynatılarak yeşil renkte boya elde edilen bir bitkidir; pamuk ve yün boyanmasında kullanılır. (Develioğlu,456) Ticarete konu olması, *Konya*'da tekstil ve deri ticaretinin önemli olduğunun bir göstergesidir. Tüccarlar,

Konya'dan *İstanbul*'a mazı da götürülüp satılıyordu. Bu hususta *Konyalı el-Hac Musa ibn-i Ömer* adlı şahsın *İstanbul*'da bulunduğu esnada vefat etmesi üzerine terekesinde 3 batman *mazı* ve 500 kuruş değerinde *esmanî sahtiyan* bulunmaktadır. (KŞS, nr. 42, s. 23, h. 15; H. 1117/ M. 1705) *Sahtiyan* ve *mazı* metaı yanında *meşin* tabirinden kastedilen koyun derilerinin çeşitli yollarla sepilenmesi sonucu elde edilen, doğal renkte ya da boyanmış, ince yumuşak bir deri çeşididir. (Develioğlu,2011, 780) Bir *debbağa* ait terekede yer alması bu işlemlerin *debbağhanelerde* yürütüldüğünü göstermektedir. *Konya Kerimdede Mahallesi*'nde sakin iken ölen *Debbağ Mustafa ibn-i Mehmet*'in terekesinde; 20 kuruş değerinde kantar, 610 kuruş değerinde *debbağhanede* 1 oda ve 2 kireçlik, 178 adet *sahtiyan*, 70 adet *meşin* toplamda 970 kuruş, 100 kuruş değerinde 3 batman *mazı*, 150 kuruş değerinde yapığı kıl ve tecemmülatı ve bunların satışından elde edilen nakit parasıyla da beraber toplamda 6300 kuruş hesaplanmıştır. (KŞS, nr. 54, s. 75, h. 3; H. 1152/ M. 1739) *Sahtiyan*, bir deri çeşididir. *Tiftik*, bir keçi türünün kıllarıdır, *muytab* eşyası bu kılların dokunmasından oluşur, *bal mumu*, kasaplıkta hayvanın iç yağından üretilen bir hammaddedir. Dolayısıyla da bu ürünler dericilikle ilgili olarak *Konya*'da üretilmiş ve *Konyalı tüccarlar* vasıtasıyla ticareti gerçekleştirilmiştir. Deri dışında başka emtianın da ticareti yapılırdı. Bunlar arasında *kahve*, *çivid*, *kalay ticareti* dikkat çekicidir. Tüccarın *İzmir*'den temin ettiği *kahve*, muhtemelen ihraç yoluyla kente gelmekteydi ve yerli tüccarlar vasıtasıyla ülke içine dağıtım yapılmaktaydı. *Kalay* ise kentte ticarete konu olan başka bir üründü. Bunun yanında *çivid* adı verilen madde, yapay yollarla elde edilen, mavi renkli olan ve boyacılıkta kullanılan bir bitki idi. *Konyalı Mehmet ibn-i Ali* ve *Mustafa ibn-i Ahmet* adlı şahıslar ortaklaşa ticarî faaliyet yürütmekteydiler. *İzmir*'e de *sahtiyan*, *tiftik*, *bal mumu* ve *muytab* eşyası götürüp satıyor; oradan *Konya*'ya dönerken *kahve*, *çivid* (*boya*) ile

kalay getiriyorlardı. (KŞS, nr. 42, s. 23, h. 17; H. 1117/ M. 1705)

Kalay ve muytab eşyasının yanında sabun satışı da Konya tüccarının faaliyetleri arasında yer almaktadır. Sabun ticaretinde uzmanlaşmış kentlerden Ayntab, bu hususta Konya tüccarının faaliyet yürüttüğü merkezler arasında yer almıştır. İzmir-Ayntab güzergâhında bu konuya ilişkin bir ticarî faaliyet yürütülmekteydi. Konyalı Ahmet ibn-i Mehmet; Konya'da İbad Efendi Hanı'nda sakın Mustafa ibn-i Mehmet adlı şahsa İzmir ve Ayntab dolaylarından getirdiği kalay ve sabun yanında muytab eşyası(kıldan dokunan eşya) satışı gerçekleştirmiştir. (KŞS, nr. 53, s. 44, h. 4; H. 1149/ M. 1737) Kumaş metası üzerine ticarî faaliyet yürüten Konyalı bir tüccara ilişkin belgede; es-Seyyid Musa'nın emaneten bıraktığı dükkanındaki eşyalarından bez ve kumaştan mamul eşya satıcısı ve aynı zamanda bir kumaş tüccarı olduğunu anlıyoruz. Konyalı es-Seyyid Musa ibn-i es-Seyyid Ali, yine Konyalı Ayşe binti Mustafa'dan emanet bıraktığı eşyaların zayı olduğu gerekçesiyle şikayetçi olmuştur. Emanet bıraktığı eşyalar arasında yüklü miktardaki bez, kaftan, alaca, serpuş, yağlık, hatayi entari, peşkir, uçkur, çember, işleme kese ve 13 kuruş nakit parası bulunmaktaydı. (KŞS, nr. 57, s. 62, h. 4; H. 1162/ M. 1750) Bu belgede alaca adı verilen ürün, el tezgâhlarında dokunan renkli pamuklu bir tür bez idi. (Develioğlu,125) Muhtemelen Konya dolaylarındaki köylerde dokunup pazarlanması gerçekleştiriliyordu. Başka bir belgede yer alan ürünlerden kumaş tüccarı olduğunu belirlediğimiz zımmi bir tüccar, İstanbul-Manisa güzergâhından getirdiği ürünleri, Konya'da satma maksadıyla Alacahan'da bulunmaktaydı.

Aslen Konya'da Çamardı kazasına tabi Dönekle köyünden olup Konya'da Alacahan'da sakın iken ölen Borluoğlu Anıştaş adlı tüccarın terekesinde; yüklü bir miktarda Kırmızı entari harcı, Üsküdarkarı çenber değirmi, Manisa alacası, yemeni,

at koşum takımı, bir miktar enfiye bulunmaktadır. (KŞS, nr. 57, s. 76, h. 9; H. 1162/ M. 1750) Kazazlık, ipek böceği kozaları çözülerek çıkarılan ve dokumacılıkta kullanılan çok ince, esnek ve parlak tel olarak bilinen ipeğin satışını gerçekleştiren meslek erbabını ifade eder. Konya-Bursa-İstanbul üçgeninde ortaklık esasına göre yürütülen bir ticarî faaliyette bu ürün karşımıza çıkmaktadır. Bu hususta önem kazanmış bir Anadolu kenti olan Bursa'da ticaret maksadıyla Konya tüccarını görmek mümkündür. İstanbul'un da yine pazar ihtiyacına cevap verdiğini saptıyoruz. Konyalı olup Bursa'da iken ölen es-Seyyid el-Hac İbrahim ibn-i es-Seyyid Hüseyin, el-Hac Ebubekir ve Mehmet Çelebi ile kazazlık sanatında 2500 kuruş sermaye ile ortak olmuşlardır. Bu meblağın 1864 kuruşuna İbrahim, ipek alıp satışı için İstanbul'a gittiğinde 1230 kuruşluk ipek satmış ve Bursa'da iken ölmüştür. Sattığı ipekten elde ettiği meblağ terekesinden alınarak ortaklar arasında paylaşılmıştır. (KŞS, nr. 57, s. 104, h. 1; H. 1162/ M. 1750) Bursa'da ipek ticareti gerçekleştiren başka bir Konyalı tüccarın varlığına ilişkin bir belge de bulunmaktadır. Konyalı olup, Bursa'da ticaret maksadıyla bulunduğu esnada ölen Molla Abdullah ibn-i Mehmet Efendi'nin terekesindeki 1600 kuruş nakit, 500 kuruş değerinde kazaz eşyası ölen şahsın varislerine teslim edilmiştir. (KŞS, nr. 47, s. 47, h. 1; H. 1128/ M. 1716)

Kumaş ticareti, Konya tüccarının yürüttüğü faaliyetler arasında yer almaktadır. Bir tür yün kumaş çeşidi olan çuhanın ticareti de Konya'da yapılmaktadır. (Develioğlu, 179) Konya'da sakın Musa ibn-i Veli, İbad Efendi Hanı'nda sakın Osman ibn-i Mehmet'e 3 zira' çuha satmıştır. Bu şahıs 180 kuruşluk borcunu ödememiştir. Musa'nın talebi doğrultusunda Osman'ın bu borcu ödemesi gerektiği kendisine bildirmiştir. (KŞS, nr. 53, s. 59, h. 3; H. 1149/ M. 1737)Kumaş ticaretinin yapıldığının göstergesi olan başka bir belgede; rehin eşya bırakılarak satışı yapılan mamullere baktığımızda gül-

güni kutnu, İstanbul hatayisi, siyah bogasi, çuha serpuş isimlerine rastlıyoruz. Bogasi ve çuhanın ne anlam ifade ettiğine değinmiştik. Diğer kumaş türleri arasında yer alan *kutnu*, pamuk veya ipek-le karışık pamuktan dokunmuş kalın, ensiz kumaş türüdür. (Develioğlu, 789) Ayntab'da da ticarete konu olan emtia arasında yer almaktadır. Başka bir kumaş cinsi olarak da *Hatayi* kumaş, Hoten ve Hıta olarak da adlandırılan Doğu Türkistan'ın Hıta bölgesinde dokunan veya Hıta'dan gelen ipekli kumaş anlamına gelmektedir. (Develioğlu, 1078) İstanbulla özdeşleşmesi ise bu kumaşın pazarlandığı yer olabileceği düşüncesini akla getirmektedir. Bu ürünlerin *Konya*'ya erişimi için *Ayntab-İstanbul* arasında bir ticarî ağın varlığına işaret edilmektedir. *Konya*'da Mihmandar Mahallesi sakini Hacı Mehmet ibn-i Abdullah; Fatma ibn-i Mevlüt ile aralarında bir alışveriş gerçekleştirirler. (KŞS, nr. 53, s. 129, h. 3; H. 1149/ M. 1737) *Bez ticareti*, Karaman/Larende dolaylarında yürütülmekteydi. Karaman Vilayeti'nde kaba ve ince pamuklu satışı üzerinden alınan damga vergisi mevcuttu. (Faroqhi, 1994, 166) Bu durum, Karaman'ın aynı zamanda dokumacılıkta da uzmanlaştığını kavramamızı kolaylaştırmaktadır. Larendeli el-Hac Abdülkerim ibn-i el-Hac Mehmet, Ali Çelebi ibn-i Mirza ile ortak olarak bezzazlık ticareti için şirket kurmuş ve daha sonra anlaşamadıkları için ayrılmaları üzerine birbirlerinde alacaklarının kalmadığını beyan etmişlerdi. (KŞS, nr. 51, s. 61, h. 1; H. 1140/ M. 1728) Kumaş boyası satışı üzerine de faaliyet yürüten *Konyalı* bir tüccarın İstanbul'da bulunması *Konya*'nın ticarî niteliğe haiz emtialara ilişkin bilgi edinmemize kolaylık sağlamaktadır. *Konyalı* iken İstanbul'da Valide Hanı'nda ticaret maksadıyla sakın olduğu esnada ölen Molla Abdulkadir'in terekesinde; bir miktar *kumaş boyası*, 1600 kuruşluk nakit bulunmaktadır. (KŞS, nr. 55, s. 21, h. 3; H. 1153/ M. 1741) Bir miras kaydında *Konyalı* iken Halep'te bulunduğu esnada vefat eden el-Hac Süleyman ibn-i el-Hac Durmuş, *Halep'te bogasi*

ticareti amacıyla bulunmaktaydı. (KŞS, nr. 48, s. 148, h. 1; H. 1130/ M. 1718)

Konya tüccarı açısından *Halep eşyası* özel bir öneme sahipti. Mahkeme kayıtlarında buna dair veriler mevcuttur. Mesela iki *Konyalı* tüccar arasındaki ticarî alışverişin konusu 183,5 kuruşluk *Halep eşyası* idi. (KŞS, nr. 54, s. 96, h. 2; H. 1151/ M. 1739) *Halep metaı* denilen ticarî mamuller kapsamına nelerin girdiğini tam olarak bilemiyoruz. *Konyalı* Bezircizâde Mehmet Çelebi ibn-i el-Hac Ömer, kardeşi el-Hac İbrahim ile *Halep metaı ticaretinde ortaklık* kurmuşlardır. Bu ortaklığı mahkemede tescil ettiklerini öğreniyoruz. (KŞS, nr. 53, s. 178, h. 3; H. 1149/ M. 1737) Bunun yanında başka bir sicil kaydında Halep'e özgü ticarî ürünlerin içeriğine dair bilgi ediniyoruz.

Konya'da Burdabaşı Mahallesi'nden olup *Halep'te* sakın iken vefat eden Abdullah ibn-i Ali'nin 300 kuruş değerindeki *Halebî bogasi, sarık* ve 400 kuruşluk nakitten oluşan mirası varislerine teslim edilmiştir. (KŞS, nr. 50, s. 193, h. 1; H. 1138/ M. 1726) *Halep eşyası*, *Konya'da* rağbet gören bir mahiyet arz etmekteydi ve devlet görevlileri de bu hususta ticarî faaliyette etkindiler. *Konyalı* Kadızade Abdullah Efendi, *Ruha (Urfa) kadısı* iken vefat etmiştir. Ali ibn-i Veli adlı şahıs Abdullah Efendi'nin davadan 1,5 sene önce kendisinden *Halep eşyası* satın aldığını, 440 kuruş borcu olduğunu belirterek bu meblağı terekesinden temin etmiştir. (KŞS, nr. 54, s. 29, h. 1; H. 1151/ M. 1739) *Halep - Akşehir - Konya - Bozkır - Tarsus* arasında yürütülen ticarî faaliyetin konusu *Halepkari iplik* satışlarıdır. *Konya Akşehir'den* olup *Bozkır'da* sakın iken ticaret amacıyla Tarsus'a gidip Tarsus'ta ölen Agop, kardeşi Ağya ile ortaklaşa yürüttükleri ticari faaliyette Agop'un ölümü üzerine varisi olarak terekesini teslim almıştır. (KŞS, nr. 54, s. 144, h. 3, H. 1152/ M. 1739) Halep'ten getirilen eşyanın *Konya'da* satışının gerçekleştirilmesine yönelik bir belgede ticarete konu olan eşyanın gümrük bed-

linin ödenmemesi durumunda bir ferman yollanmıştır. Buna göre, *kente getirilen ürünün Konya ve kazalarında tüccar, çerçi, rençber eliyle satılabileceği başka diyara götürülmemesi kaydıyla bu ürünlerden gümrük talep edilmeyeceği belirtilmiş olup bu doğrultuda tüccara kolaylık sağlanacağı dile getirilmiştir.* Bizzat vurgulanan *Acem, Hindistan, Bağdat, Mısır* dolaylarından meta alınıp Konya'da satılmaması, *Halebî bogasi* türü eşyanın Konya esnafınca bedesten ve dükkanlarında satışına izin verilmesi üzerinde durulmuştur. Gümrük kapsamına dahil edilen bu civardan getirilen meta İstanbul'a satış için nakledildiğinde gümrüğe tabi tutulacaktı. *Acem, Mısır, Basra, Musul, Diyarbekir, Erzurum* metaı da bu kapsama dahil edilmişti. (KŞS, nr. 39, s. 49, h. 1; H. 1113/ M. 1701) Yani diyebiliriz ki *Halep bogasisi yani astarlık pamuklu bez, sarık* gibi kaba eşya denen maldan gümrük alınmazdı. Kervan ve taşımacılıkla ilgili kayıtlar bize Halep'ten ticarî ürün naklinin yapıyor olduğuna dair bilgi vermektedir. Konya'dan el-Hac Şaban ibn-i Veli ve kardeşi Ahmet, Halep'te *kumaş ticareti* maksadıyla bulunmaktaydılar. *Halep'te Harem köyünden mükarî* el-Hac Murat ibn-i el-Hac Kasım; Konya'dan el-Hac Şaban ibn-i Veli ve kardeşi Ahmet ile Halep'te iken Konya'ya gelince her kantarını 9 kuruş üzerinden verme şartıyla anlaşmışlardır.⁷ kantar yükü el-Hac Murat'ın davalarına yükleyip Konya'ya geldiklerinde her kantar için 8,5 kuruş *1 bütün ve 1 yarım sarık* vermiş ve bu suretle mükarî ile aralarında anlaşıklarını belirtmişlerdir. (KŞS, nr. 39, s. 100, h. 3; H. 1113/ M. 1701)Hac güzergâhında faaliyet yürüten bir tüccara ilişkin bilgi edindiğimiz bir belgede; *Konyalı* olup *Hac dönüşü esnasında Şam'da* vefat eden el-Hac Mehmet ibn-i el-Hac Ahmet'in ölmeden önce vasi tayin ettiği el-Hac Mustafa'nın, ölen şahsın, Şam'dan hasıl ettiği mallarını ve *1278 kuruşluk nakiti* Beytü'l-mal eminininden teslim alıp varislerine vermesinden bahsedilmektedir. (KŞS, nr. 51, s. 130, h. 2; H. 1140/ M. 1728)

Bir kumaş satıcısıyla yapılan alışveriş sürecini ihtiva eden ilgili diğer bir sicil kaydında yer alan bilgiler, satışı gerçekleştirilen eşyanın çeşitliliğindeki fazlalığı ortaya koymaktadır. Bogasi, dülbend, asdar gibi türevler yanında *Adana* bezinin de bulunması dikkat çekicidir. Yine satışı gerçekleştirilen kumaşlardan *Bogasi* asdarlık kumaş niteliğinde pamuktan dokunan bir kumaş çeşidiydi. (Develioğlu, 457) *Kırmızı ve kebabi* şeklinde farklı renklerde olması aynı zamanda boyalı bir kumaş çeşidi olduğunu da göstermektedir. *Atlas* ise ince ipekten sık dokunmuş düz renkli, sert ve parlak, altın ve gümüş tellerle işlenmiş kumaş cinsidir. (Develioğlu, 209) *Arakiye* ise yün veya tiftikten dövülerek yapılmış ince keçe kumaştır. (Develioğlu, 198) *Darayi*, İran menşeli gümüş ve altın sırma tellerle dokunmuş bir cins ipekli kumaştı. (Develioğlu, 406) Dolayısıyla Konya'ya İran dolaylarından da değerli kumaşlar getirilip satışı yapılmaktaydı. Konya'da kaba kumaş dokumacılığı da önemli bir sektördü. Bu nedenle *sarık, kavuk* gibi ürünlerin imal edilip satışının gerçekleştirilmesi de söz konusu idi. *Konya* sakini Tekyeli İbrahim Çelebi ibn-i Abdülkerim; Mustafa Bey ibn-i İlyas ile rengi ve cinsi malum eşyayı şahitler huzurunda aralarında hesap eylemişlerdir. Eşya bedeli toplamda 120 esedî kuruş olup; gerçekleşen bu alışverişte İbrahim Çelebi'den *Adana bezi, atlas, asdar, sarık, dülbend, kavuk, yorgan, döşek, bogasi, beledi yastık, arakiye, darayi, kırmızı bogasi, kebabi bogasi ve piriç, sade yağ, asel(bal), tuz* alınmış ve 20 kuruş borç kalmıştır. Borcun teslimi ile taraflar arasında bir alacak kalmamıştır. (KŞS, nr. 39, s. 2, h. 2; H. 1113/ M. 1701) *Konya* yakınındaki çevrenin hububat ihtiyacını karşıladığına dair bilgi edindiğimiz Konyalı Hacı Ahmet ibn-i Osman adındaki bir tüccarın tereke kaydında; satışını gerçekleştirdiği *hububattan* hasıl olan meblağ ile toplamda nakit parası da dahil 2560 kuruş bulunmaktadır. (KŞS, nr. 45, s. 75, h. 4; H. 1126/ M. 1715) Kentin hububat ihtiyacının taşradan temin edilmesi konusunu daha önce vurgulamıştık.

Hububat üretimi ve bu ürünlerin pazarlanması konusunda ortak faaliyet yürütülmesini konu edinen bir belgede; *Konya* sakini iken ölen Köstekçi-oğulları denilen Mustafa ve İbrahim ibn-i Mehmet adlı kardeşler hububat üzerine ortaklık kurmuşlardır. Ürettikleri ürünü satıp hasıl olan miktarı aralarında paylaşacaklarına dair ortaklık sözleşmesi yapmışlardır. 52 keyl buğdaydan, 18 katar saman, 2 çift öküz, 70 kuruş nakiti aralarında paylaşmışlar ve ortaklığa son vermişlerdir. (KŞS, nr. 57, s. 55, h. 1; H. 1162/ M. 1750) *Hububat* satışını konu edinen ve bu hususta ortak faaliyet yürüten şahıslara ilişkin başka bir belgede ise bahsi geçen *Konevî buğday* tabiri *Konya*'nın tahıl üretimi konusunda etkin bir yapıya sahip olduğunu göstermesi açısından önem arz etmektedir. *Konyalı Alemdar el-Hac Abdurrahman ibn-i Mehmet; Mustafa ibn-i Hüseyin* ile iki sene önce 36 keyl *Konevî buğday*, 20 keyl *arpa*, 10 keyl *fiğ*, 20 *araba saman* satın alınıp buğday pazarında satılması hususunda şirket üzere satış gerçekleştirme kararı almışlardır. *Alemdar*'dan satışa ilişkin bedel talep edildiğinde vermek istememiştir. Bu hususta şahsın uyarılması gerekli görülmüştür (KŞS, nr. 57, s. 70, h. 3; H. 1162/ M. 1750)

Bir diğer emtia ise *safrandır*. Bu ürünle alakalı yalnız bir kayıt mevcuttur. *Safran/Zağferân* sarı, anlamındadır. Bir baharat çeşidi olarak bilhassa sağlık alanında kullanılan bir bitkidir. Kurutulup toz haline getirilerek kullanımı yaygındır. Bir zamanlar Bizanslılarca İzmir'de yetiştirilen zâğferân, Osmanlı döneminde ise başta *Safranbolu* olmak üzere İstanbul, İzmir, Tokat, Adana ve Urfa'da yetiştirilmiştir. (Ceylan, 2005,3- 4) Karaman ahalisinden olan şahıslar, ortaklaşa zağferan ticareti gerçekleştirmekteydiler. *Larendeli* olup *Konya'da Hasan Efendi Hanı*'nda sakini el-Hac İsmail ibn-i el-Hac Hüseyin, Süleyman Çelebi ibn-i el-Hac Abdullah ile ortak olup, 120 vukiyye miktarında zağferan satın almışlar ve bu ürünü satıp elde edilen ücreti aralarında paylaşırken bir anlaşmazlık yaşa-

mışlardır. (KŞS, nr. 50, s. 103, h. 1; H. 1138/ M. 1726) *Enfiye ticaretine* dair kayıtlar da mevcuttur. Buna göre *Kütahya* dolaylarından şehre getirilen 3 yük enfiye, tüccar ile hancı arasında anlaşmazlığa sebep olmuştur. *Konya* Valide Hanı'nda kalırken *Kütahyalı Yozefi'nin* handa sakini Anaştaş adlı zımkiye teslimi için hancı Hacı Mustafa'ya emaneten verdiği 3 yük *enfiyesi* (*enfiye, keyif* için buruna çekilen tütün tozudur.) (Develioğlu, 254) hakkında bir anlaşmazlık yaşamışlardır. (KŞS, nr. 41, s. 78, h. 6; H. 1116/ M. 1704)

Yine bir tereke kaydından *Konya* tüccarının *tütün ticareti* yaptığını da anlıyoruz. İsmail ibn-i Ömer'in terekesinde 4,5 yük tütün bulunmaktaydı. *Konyalı İsmail ibn-i Ömer*, ticaret amacıyla *Bursa*'da bulunduğu esnada vefat etmiştir. Tütün ticaretinde Veli adlı şahısla ortaklık kurmuşlardır. Terekesinde 4,5 yük duhanı bulunmaktaydı. (KŞS, nr. 48, s. 18, h. 2; H. 1130/ M. 1718) Geniş bir coğrafyaya sahip olan Osmanlı İmparatorluğu'nun tüm bölgelerinin eşzamanlı olarak tütünle tanışması beklenemezdi, ancak literatürdeki yaygın bilgi Osmanlı'da tütün tarımının ilk olarak *Yenice* ve *İskeçe* taraflarında yapıldığıdır. 1687'de Sultan II. Süleyman'ın fermanıyla *Makedonya'da Yenice, Kırcaali, Drama ve Serez ile Suriye, Lazkiye* bölgesinde *tütün* tarımı başlamıştır. Konu ile ilgili yapılan son araştırmalardan birinde tütün tarımının 1598'den daha erken bir dönemde Batı Anadolu'da yapıldığı öne sürülmektedir. (F. Yılmaz, 2005, 34-35) Zaman zaman tüketilmesi yasaklanmış olsa da Osmanlı topraklarında üretimi ve satışı gerçekleştirilmiştir. İlgili bir belgeden Cafer ve Molla Ahmet'in *duhan ticaretinde* ortak olduklarını öğreniyoruz. *Antakya ve Konya* arasında gerçekleşen bu ticarî ağın ortaklar arası ortaklık şartı ihlalinden kaynaklanan bir anlaşmazlıkla gündeme gelmişti. Molla Ahmet, burada ilaveten kâr elde etme amacıyla duhan satışı gerçekleştirmiş olmalıdır. *Konyalı Cafer ibn-i Ali, Ali ibn-i Abdullah; Salih ibn-i Abdi* ile tütün ticareti konusunda bir anlaşmazlık

yaşamışlardır. Cafer ve Molla Ahmet *duhan ticaretinde* ortaklardır. Cafer, *Antakya*'da sakin Molla Ahmet'e malından emanet olarak verdiği duhanı şehir dışında satmasını istememesine rağmen Molla Ahmet, gereksiz yere duhanın 120 batmanını Ali ve Salih Bey'e satmıştır. Bu satıştan hasıl olan meblağı da kendisine vermediğini belirterek sorgulanılması istenilmiştir. (KŞS, nr. 57, s. 60, h. 1; H. 1162/ M. 1750)

Hac yolu güzergâhında Şam dolaylarında *deve, kilim, keçe, sakız, karanfil* üzerine ticarî faaliyet yürütülmekteydi. Konyalı el-Hac Ahmet ibn-i Hekim Osman; el-Hac Abdurrahman ile ticaret ortaklarıdır. *Kilim, keçe, sakız, karanfil* ve kalan miktara da 1 deve sürüsü alıp Şam-ı şerif'e götürüp satışını gerçekleştirmektedirler. Zarar edilmesi durumunda bu meta üzerine yürütülen ortaklık faaliyeti son bulmuştur. (KŞS, nr. 57, s. 114, h. 3; H. 1162/ M. 1750)

İslamiyet eskiden Araplarda yaygın olan köleliğin kaynağını savaş esirlerine inhisar ederek tedricen kaldırılması metodunu kabul etmiştir. *Konya'daki köle ve cariyelerin* esas kaynağını da savaşlarda elde edilen esirler teşkil ediyordu. Köle ve cariyeler umumiyetle *Rus, Acem, Çerkez, Gürcü, Rum, Macar, Ulah* asıllıydı. Ev köleliği çalışma konumuz olan dönemde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Konya'da köle ve cariyelerin büyük çoğunluğunu Müslüman köleler oluşturmaktaydı. Cariye fiyatları Konya'da 100-333 kuruş; kölelerinki 71-110 kuruş arasında değişmekteydi. Konya'da gerçekleşen köle satışı ile ilgili bir kayıta, *Beyşehir bazarından* bir kölenin alındığına dair veri bulunmaktadır. (KŞS, nr. 47, s. 45, h. 9; H. 1128/ M. 1716) Bunun yanında Konya'da hususi bir *köle pazarı* bulunmuyordu. Ancak belgede Beyşehir bazarından bir kölenin satın alınması buranın köle pazarı olabileceği düşüncesini akla getirmektedir. Bu konudaki alım-satım işlerinin değişik malların satıldığı bilinen *Sipahi Pazarı'nda* yapılabileceği

ihtimali mevcuttur. (Oğuzoğlu, 98) Bir köle ticaretine örnek teşkil eden belgeden anlıyoruz ki, Hemedan'da ticarî faaliyet yürüten Mehmet Beşe beraberindeki 5 adet kölesini İsmail'e tesliminden dolayı bir sorun yaşamıştır. İsmail adındaki şahıs, muhtemelen bir kervanla Konya'ya dönüş gerçekleştirmektedir. Emanete verdiği cariye sayısı aklımıza Mehmet Beşe'nin *köle ticaretiyle* uğraşiyor olabileceği ihtimalini getirmektedir. (KŞS, nr. 51, s. 24, h. 2; H. 1140/ M. 1728) Belgelerde yer alan şahısların esirci taifesinden kimseler olduklarına dair ifadeler köle ticaretinin Konya'da belirli kimseler tarafından yapıldığını ortaya koymaktadır. Rus asıllı köle satışının gerçekleştiğine dair bir kayıta; *Konya* ahalisinden Hüsn-ü Beşe ibn-i Cafer, *Rus asıllı Şahin ibn-i Abdullah* isimli gulamını *İlgin* kazasından Veli ibn-i Mustafa'ya Konya'da Alacahan'da 100 kuruşa satmıştır. (KŞS, nr. 39, s. 78, 1; H. 1112/ M. 1700) Başka bir belgede de zenci asıllı bir kölenin satışı gerçekleşmiştir. *Konyalı* Ahmet ibn-i Halil, Zincirlikuyu Mahallesi'nden Fındıkzâde es-Seyyid Mehmet Efendi'ye *zenci asıllı kölesini* 4 yıl önce Alacahan'da 59 kuruşa satmıştır. Ölümü üzerine bu satıştan kaynaklanan borcunun terekesinden ödenmesi kararlaştırılmıştır. (KŞS, nr. 51, s. 238, h. 1; H. 1140/ M. 1728) *Larrende* sakini olup *Konya*'da sakin *esirci taifesinden* es-Seyyid İbrahim ibn-i Ahmet, Artin veled-i Kirkor'a bir *memlükeyi* 125 kuruşa satılmıştır. (KŞS, nr. 50, s. 201, h. 3; H. 1138/ M. 1726)

Konya'da demircilik sanatı da oldukça faaldir. Bu durum *tüfenk ve kılıç sanayisinin* ve buna bağlı olarak kurşun ve saçmanın iç piyasada satışının da gelişmiş olduğunu göstermektedir. Ayrıca kurşunun üretim ve satışı belirlenen imalathaneler dışında yasaktı. Devletin vergi gelirine zarar verilmesine müsaade edilmemesi amacıyla böyle bir önlem alınmış olunmalıdır. İlgili bir hükümde Konya'da saçma imalatının her yerde yapılmaması ile ilgili ferman, bazı tüccarların izinsiz olarak *saçma* imal edip şehir dışında satmamaları, be-

lirlenen yerler dışında üretim yapılmasının yasak olduğu, aykırı davranılırsa devletin vergi kaybının yaşayacağı belirtilerek bu hususta aykırı iş yapanlar uyarılmaktaydı. (KŞS, nr. 56, s. 130, h. 4; H. 1155/ M. 1743) Bu konudaki üretim denetimine önem veriliyor olmalıydı ki, sık sık kente ilişkin fermanlar gönderilmiştir. Ayrıca bu hususta birtakım yolsuzlukların da mevcudiyetine rastlıyoruz. *Konya'da kurşun üretimini* yapan Ali Beşe adlı kişinin izinsiz üretim yapmaması gerektiği ve eğer kaçak üretim yaparsa kurşun üretim fabrikasının kapatılacağı uyarısı yapılmıştır. (KŞS, nr. 56, s. 130, h. 7; H. 1155/ M. 1743) *Tüfek satışına dair* bir kayıt, bu satışın *Konya-İzmir* arasında gerçekleştiğini göstermektedir. Konyalı Müslüman ve zımni tüfek üreticilerinin ortak olduklarını öğreniyoruz. Konyalı el-Hac Ahmet, Karatekili, Andon veled-i Papas Yoseb adlı zımni ile Konya'da üretilen İzmir'de tüfek satışını gerçekleştirdiği esnada Andon'un, Yordan veled-i Kiryoka adlı zımminin sipariş ettiği *tüfengi* Konya'dan getirirken içerisinden bir miktarını alıp, satışını gerçekleştirerek hakkı olan meblağı kendisine vermemesi nedeniyle bir anlaşmazlık yaşamışlardır. (KŞS, nr. 42, s. 67, h. 7; H. 1117/ M. 1705) *Konya'da güherçilenin* de önemli bir hammadde olarak üretildiğini ve başkente gönderildiğini saptamaktayız. Siyah barutun üç unsurundan en önemlisini teşkil eden ve büyük bir kısmını oluşturan ayrıca dumansız barutlarda da kullanılan ve külçe halinde madeni bir maddeden oluşan *güherçile* eskiden barut yapımında kullanılmıştır. (Keskin ve Hülagü, 2007,185) *Konya'da*, ilk güherçile (baruthane) imalathanesinin ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte, XV. yüzyıldan itibaren Konya çevresinde güherçile imal edildiği bilinmektedir. Varlığına bir mevkii adı olarak rastladığımız bir belgede; *Konya'da güherçile* öyüğü mevzisindeki boyalığın 120 kuruşa satışı söz konusudur. (KŞS, nr. 57, s. 93, h. 1; H. 1162/ M.1750)

Sicil kayıtlarından Konya baruthanesinden İs-

tanbul'a güherçile sevki yapıldığını öğrendiğimiz gibi, *Konya civarında, Ilgın ve Karaman, ilçeleri köylerinde de*, güherçile karhandesi/karhanesi bulunduğu, bunların mültezimler aracılığıyla toplanarak, İstanbul'a gönderildiği anlaşılmaktadır. (Önder: 363; KŞS, nr. 57, s. 67, h. 9; H. 1162/ M. 1750) Osmanlı merkezi idaresi için bakır ibrik yapma ve onarma işiyle uğraşan ibrikçiler vardı. İbriklere barutun üretim sürecinde kullanılan güherçile konurdu. (Faroqhi, 1994, 223) Bu ibrikler ise Sille'den temin edilmekteydi. İzmir'in yabancı tüccarın istikamet merkezi olduğu ve bu kent vesilesiyle ticarî ürünleri kendi ülkelerine aktarmakta olduklarını biliyoruz. Bu doğrultuda yasak çıkarılması tartım ve vergilendirme işleminden kaçan tüccarın faaliyetini engelleme amacına hizmet etmektedir. Konya ve Kütahya bu ürünün imali ve pazarlanması hususunda da gelişmişti. Güherçilenin keferet tüccarına satışının yasaklanması hakkındaki bir ferman, *Asitane'nin baruthanesi için belirli mahallerde güherçile tabh edenler keferete furuht* için bu ürünü kaçırmaya, hükmü gereğince *Kütahya ve Konya Eyaletleri'ndeki* şahısların bu emri çiğnemeleri; ürettikleri güherçileyi kantardan kaçırıp İzmir'e götürüp keferete satmaları halinde bu üretimden men olunmaları hakkındadır. (KŞS, nr. 53, s. 277, h. 1; H. 1149/ M. 1737) Ticarî yasak kapsamında ele alınan başka bir ürün de *bezir yağı*'dır. Şehrin bezir ihtiyacı *Hatunsaray ve Detse* gibi yakın köylerde istihsal edilen *keten tohumu ile zeğrekten(keten tohumundan elde edilen yağ)* karşılanıyordu. Konya'nın ihtiyacı karşılanmadan bu mahsulün dışarıya götürülüp satılması yasaktı. (KŞS, nr. 54, s. 45, h. 8; H. 1151/ M. 1739) Bezir yağı, şehrin içinde değişik yerlerdeki bezirhanelerde üretiliyordu. Bu yasak öncelikle kentin iâşesinin temininin sağlanması açısından alınan bir önlem olarak değerlendirilmelidir.

Bulgu-Tartışma-Sonuç

Osmanlı Devleti'nde şehirsel yerleşimlerin kendi tüketimleri için tarımsal olmayan üretim örgütleri vardı. Bu örgütler sadece şehre değil, şehrin merkezlik ettiği bölgeye de hizmet ediyorlardı. Şehirlerin bazısı da hizmeti bölge dışına taşan yoğun üretim ile ülke ekonomisine önemli katkıda bulunabilecek tarzda bir sanat dalında ihtisaslaşmışlardı. Aynı zamanda şehirlerin kendilerine has bu özellikleri; bünyesindeki halkın ihtiyacının karşılanmasıyla da paraleldi. Tarihî süreçte farklı bölgelerde yaşayan insanlar daima birbirlerine muhtaç olmuşlar, toplumlar birbirleriyle yaptıkları alışveriş, bir diğer ifadeyle ticaret sayesinde bu ihtiyaçlarını karşılayabilmişlerdir. Osmanlı devrinde tüccarlar, ülkelerarası ve bölgelerarası ticaretle uğraşan büyük iş adamını ifade ediyordu. Sanayileşme öncesi toplumlarda teknik nedenler ile kitle ulaşımı imkansız veya zor olduğundan taşıma masrafları yüksek olmakta, bu nedenle uzun mesafeli ticaret daha çok lüks mallara/değerli mallara dayanmakta idi. Bölgelerarası ticarete ise ulaşım nispeten daha ucuza mal olduğundan lüks mallar haricinde alt ve orta sınıfa hitap eden malların ticareti daha da önem kazanmakta idi. Dolayısıyla Osmanlı topraklarında bir ülkenin sınırları içinde yapılan alışveriş ağı olarak bilinen *iç ticaret* oldukça gelişmişti. Doğudan batıya, kuzeyden güneye karşılıklı birçok mal akışı oluyordu. Bu mal akışını ekseriyetle yerli tüccarlar gerçekleştiriyordu. Dış ve transit ticarete yerli tüccar yanında yabancı tüccarlar da etkindi. Konyalı tüccarların ticarî faaliyetlerinin yürütüldüğü bir kent olması yanında; Konya'ya Anadolu'nun bir çok ticaret kentinden tüccarın ticaret maksadıyla geldiği ve faaliyet yürüttüğü aşikârdır. Çoğu ürünün uğrak yeri olmasında ise konumunun önemli bir payı olmalıdır. Hac yolu güzergâhında yer alması sayesinde Halep-Şam metası Konya üzerinden İzmir'e kadar uzanmaktaydı. Yine benzer şekilde İran üzerinden bilhassa Ermeni tacirler vasıtasıyla çoğu ürün kent üzerinden İstanbul'a ka-

dar ulaştırılmaktaydı. Ayrıca doğudan batıya, kuzeyden güneye bir çok ürünün Konya vasıtasıyla kentler arasında dolaşımı mümkün olabilmekteydi. Bilhassa deri ticareti,kumaş ticareti kentin ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır.

KAYNAKÇA

Konya Şer'iyeye Sicilleri, 39- 40- 41- 42- 43- 44- 45- 46- 47- 48- 49- 50- 51- 52- 53- 54- 55- 56- 57 nolu defterler

AYKUT Nezihî 1984,IV.Murat'ın Revan Seferi Menzîlnâmesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,S.34,İstanbul:183-246)

BAYKARA Tuncer 1985, *Türkiye Selçuklularında Devrinde Konya*, (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara)

BOZKURT N, Baktır M, Tekin Z. 1994, *Deri, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.IX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul:174-178)*

CEYLAN Ömür 2005,Taşranın Altın Çiçeği Safran, *Osmanlı Tarihi Araştırmaları XXVI, Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu'na Armağan II*, (İstanbul:1-13)

Evliya Çelebi 1314, *Seyahatname-II*,(İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul)

DEVELİOĞLU Ferit 2011, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, (Aydın Kitabevi,Ankara)

DOĞAN İ.Banu 2009, *Tarih Öncesinde Ticaret ve Değiş Tokuş*, (Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul)

DOĞANAY Hayati 1995, *Türkiye Ekonomik Coğrafyası*, 2.Baskı, (Öz Eğitim Yayınları, İstanbul)

FAROQHI Suraiya 1994, *Osmanlılarda Kentler ve Kentliler*, 2.Baskı, çev.N.Kalaycıoğlu,(Tarih Vakfı Yurt Yayınları,İstanbul)

İNALCIK Halil 1969, Capital Formation in the Ottoman Empire,*The journal of Economic History*/29, (İstanbul:97-140)

KÜTÜKOĞLU Mübühâ S. 1994, *Osmanlı İktisadi Yapısı, Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi-I*, edit. E. İhsanoğlu, (IRCICA Yayınları (İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, İstanbul)

OĞUZOĞLU Yusuf 1980, 17.Yüzyılın İkinci Yarısında Konya Şehir Müesseseleri ve Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerinde Araştırma, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, DTCF Tarih Anabilim Dalı, Ankara.

ÖZTÜRK Said 1988, Osmanlı Döneminde Konya Ekonomisine Dair Tespitler, *Osmanlı Döneminde Konya*, edit. Y. Küçükdağ, (Konya: 93-110)

TDK Sözlük 1982, (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara)

TURAN Osman 1993, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, (Boğaziçi Yayınları, İstanbul)

YILMAZ Fatih Hasan 2012, *16.Yüzyıl Osmanlı Ekonomisinde Piyasa'nın Karşısı Pazar*, (Ötüken Yayınları, İstanbul)